

MARSILIUS FICINUS FLORENTINUS

DE TRIPLICI VITA

*Prooemium Marsilii Ficini Florentini in Librum De Vita
Ad Magnanimum Laurentium Medicem Patriae Servatorem^a*

102 [493] Bacchum poetae, summum antistitem sacerdotum^b, bis natum canunt, forte significantes vel futurum sacerdotem statim initiatum oportere renasci, vel perfecti tandem sacerdotis mentem Deo penitus ebriam iam videri renatam; aut forsitan humiliori sensu vinum, Bacchi germen, generari semel in vite quasi Semele maturis sub Phoebio racemis^c, regenerari rursus post ipsum vindemiae fulmen in suo vase vinum velut in Iovis femore merum. Sed de sacris impraesentia mysteriis non est loquendum, ubi mox physica potius ope languentibus opitulaturi sumus. Nec agendum stilo gravitatis servo, sed libero potius et iocoso, postquam a Libero patre nescio quomodo statim exorsi sumus. Et recte, inquam, nescio quomodo, nam forte prudentior aliquis a Phoebio, medicorum primo, potius quam a Baccho medicinam auspicatus esset. Quid vero, si quod non vanum omen sit in ore nunc sorte quadam proferente Bacchum? Hic enim almo quodam^d vino securitateque^e laetissima salubrius forte medetur, quam herbis ille suis carminibusque^f Phoebus.

a 1576: Marsilii Ficini Florentini Medici atque Philosophi, in librum de Vita, ad magnanimum Laurentium Medicem, patriae servatorem, Epistola dedicatoria; 1497: Marsilii Ficini Florentini, in librum de Vita, ad magnanimum Laurentium Medicem, patriae servatorem Prologus; e: tot. prooemium om.; M: *Prooemium – Servatorem* om.

b sacerdotum] 1576: sacerdotem

c racemis] M: racemus

d quodam] 1498: quondam

e 1576, 1497, 1498: securitateque] 1489: securitate

f carminibusque] 1498: carnibusque

MARSILIO FICINO

TŘI KNIHY O ŽIVOTĚ

Předmluva Marsilia Ficina z Florencie ke knize O životě, určená velkodušnému Lorenzu Medicejskému,¹ zachránci rodné země

Básníci pění, že Bakchos, nejvyšší představený kněží,² je dvakrát zrozený, čímž mají nejspíš na mysli buď to, že člověk, který má být vysvěcen na kněze, se v okamžiku vysvěcení musí znovu narodit, anebo to, že mysl dokonalého kněze, celá opilá Bohem, se již zdá být znovuzrozená. Anebo je možné i skromnější vysvětlení, a sice, že víno, Bakchův výhonek, se jednou rodí na révě – jako ze Semelé –, když pod působením Foiba dozrají hrozny, a podruhé se narodí po blesku vinobraní jako čisté víno ve vlastní nádobě, podobně jako v Jupiterově stehně.³ Nyní však nechceme hovořit o posvátných mystériích, když budeme záhy spíše přinášet pomoc nemocným pomocí přirozených prostředků. Nechceme ani psát stylem odpovídajícím vážnému tématu, nýbrž spíš stylem volným a hravým, poté co jsme právě, ani nevím jak, začali u otce Libera.⁴ A správně říkám „ani nevím jak“, neboť opatrnější autor by asi začal pojednání o medicíně spíše u Foiba, prvního z lékařů, než u Bakcha. Co když však zmínka o Bakchovi není v mém podání pouhým bezvýznamným znamením? Vždyť možná svým blahodárným vínem a bezstarostnou radostí léčí úspěšněji než Foibos svými bylinkami a písněmi.

¹ Lorenzo Medicejský (zvaný il Magnifico, „Nádherný“, 1449–1492), vnuk Cosima Medicejského (il Vecchio, „Starý“, 1389–1464), viz níže.

² Srv. Platón, *Phaedr.* 265a, kde je Dionýsos/Bakchos spojován s božským šílením, jež náleží kněžím.

³ Ovidius, *Met.* III,317.

⁴ Římský bůh Liber (tj. „Svobodný“) byl ztotožňován s Bakchem, bohem vína a plodnosti. Hříčka *Liber– liberum stylum* („volný styl“).

Quocunque vero sensu vel illa vel haec acceperis, dux ille sacerdotum Bacchus geminas quasi matres habuisse fertur. Melchisedech autem, summus ille sacerdos, unam vix matrem, unum vix patrem habuit. Ego sacerdos minimus patres habui duos: Ficinum medicum, Cosmum Medicem. Ex illo natus sum, ex isto renatus. Ille quidem me Galieno tum medico tum Platonico commendavit; hic autem divino consecravit me Platoni. Et hic similiter atque ille Marsilium medico destinavit: Galienus quidem corporum, Plato vero medicus animorum. Iamdiu igitur sub Platone salutarem animorum exercui medicinam, quando post librorum omnium eius interpretationem, mox decem atque octo *De animorum immortalitate libros et aeterna felicitate* composui, ita pro viribus patri meo Medici satisfaciens. Medico vero patri satis deinceps faciendum putans, librum *De litteratorum valetudine curanda* composui. Desiderabant praeterea post haec homines litterati non tantum bene quandoque valere, sed etiam bene valentes diu vivere. His ergo deinde librum *De vita longa* dedi. Diffidebant autem medicinis atque remediis in re tanta terrenis. Adiunxi librum *De vita tum valida tum longa coelitus comparanda*, ut ex ipso mundi corpore vivo vita quaedam vegetior in corpus nostrum, quasi quoddam [494] mundi membrum, velut ex vite propagaretur.

His vero tu medicinae libris ignosce, precor, indulgentissime Laurenti, si dum medicus esse volo, nescio quomodo etiam nolens sum, et si^a non bonus saepe poeta. Nam et Phoebus idem est medicinae repertor poesisque magister, vitamque ille suam nobis non tam per herbas quam per citharam cantumque largitur. Ipsa quinetiam Venus apud astrologos musicum aequae parit et medicum. Sed hactenus

^a et si] 1576: etsi

⁵ Viz *Žd* 7,3.

⁶ Ficino si zde pohrává s podobností akuzativů *medicum* („lékaře“) a *Medicem* („Medicejského“).

⁷ Cosimo Medici pověřil Ficina roku 1462 překladem Plátónových děl. Překlad byl hotov roku 1468, tiskem však vyšel až v roce 1484, ve druhém, revidovaném vydání pak 1491. Komentování Plátóna se Ficino věnoval v podstatě celý život

At' už si ale vybereš jakýkoli význam, říká se, že onen vládce kněží Bakchos měl v jistém smyslu dvě matky. To Melchisedech, ten nejvyšší z kněží, měl sotva jednu matku a jednoho otce.⁵ Já, ten nejmenší z kněží, jsem měl otce dva: lékaře Ficina a Cosima Medicejského.⁶ Z prvního jsem se narodil, z druhého pak znovuzrodil. První mě světil Galénovi coby lékaři a platonikovi, druhý pak zasvětil božskému Platónovi.⁷ Tak jeden i druhý zasvětili Marsilia lékaři: Galénovi, lékaři těla, a Platónovi, lékaři duše. Již dlouhou dobu jsem se pod Platónovým vedením věnoval lékařství prospěšnému duším: poté co jsem vyložil všechny jeho knihy, sepsal jsem osmnáct knih *O nesmrtelnosti duše a věčném štěstí*,⁸ abych podle svých možností splatil dluh svému otci Medicejskému. Protože jsem mínil, že bych se měl dále odvděčit svému otci lékaři, sepsal jsem knihu *O péči o zdraví učenců*.⁹ Učenci však krom toho dále netoužili pouze po chvilkovém zdraví, ale chtěli při dobrém zdraví také dlouho žít. V takto důležité věci však nespolehali pouze na pozemské léky a léčivé prostředky. Připsal jsem tedy *O získání zdravého a dlouhého života podle hvězd*, aby se z vlastního živého těla světa jako z vinné révy rozšířil svěžejší život i do našeho těla, jež je jistým způsobem také částí světa.¹⁰

Prosím tě, nejhovívavější Lorenzo, abys odpustil těmto lékařským knihám, že zatímco se snažím být lékařem, jsem jaksi proti své vůli také básníkem, a to zhusta nevalných kvalit. Vždyť jeden a týž Foibos je objevitelem léků i učitelem poezie a svůj život nám dává nejenom skrze byliny, ale i skrze loutnu a zpěv. Podle astrologů dokonce i Venuše dává zrod jak hudebníku, tak lékaři.¹¹ Avšak zatímco se tak

a též řada jeho děl je po formální stránce právě komentářem k Platónovi (případně k některému z novoplatoniků), byť značně osobitým.

⁵ Tj. *Theologia Platonica de immortalitate animorum*, Ficino *opus magnum*, v němž si vytkl za cíl filosofickými prostředky obšírně prokázat nesmrtelnost duše.

⁹ Tj. spis *De vita sana – O zdravém životě*, první z trojice spisů *O životě*.

¹⁰ Srv. M. Ficino, *O dlouhém životě*, 20; ve skutečnosti však byla druhá část knihy sepsána až jako poslední, tedy až po třetí knize *O životě podle nebes*.

¹¹ Přiřazení lékařů Venuši není nikterak obvyklé (ani jinde u Ficina); Ptolemaios spojuje Merkura a Venuši s lékaři, kteří využívají léčivých drog (*Tetrabiblos*, 4,4; česky).

dum litteratorum civiumque^a similium vitae curiosius^b consulo, librorum meorum salutem negligo, quamdiu inter se patior esse seiunctos. Quamobrem in eos nunc primum pius in corpus unum copulo. Cuius artubus in unam formam iam compactis, vita protinus adsit. Non potest autem hoc opus physicum, id quasi corpus meum, vitam accipere nisi meam. Eiusmodi vero vita ex mea duntaxat pendet anima. Haec autem iamdiu penes te, magnanime Laurenti, mi patrone, vivit in ea praesertim amplissimarum aedium tuarum parte, ubi una cum Platone nostrum^c illud *De animorum immortalitate* servatur opus, tuo iampridem nomini^d dedicatum. At animus iste meus, etsi in beata quadam quasi patria penes te vitam agit, verumtamen, quod et theologi volunt, inquietus est interea, donec opus id physicum tanquam suum corpus accipiat. Accipe igitur, optime Laurenti, post illos de anima hos etiam de corpore libros, eodemque afflatu quo et illis dudum feliciter his^e aspira. Ita enim et corpus hoc sub tuo spiritu per suam vivet animam, et anima vicissim nostra cum hoc^f iam suo corpore in tuis laribus conquiescet.

UNIVERSALIS INSCRIPTIO

106 Liber De Vita in Tres Libros Divisus: Primus De Vita Sana, Secundus De Vita Longa, Tertius De Vita Coelitus Comparanda^g

a civiumque] *M*: civium

b *M*: curiosius om.

c nostrum] *M*: nostro

d nomini] 1576: nomine

e *M*: his om.

f 1576: hoc om.

g 1489: De Vita Coelitus; 1497: Liber iste De vita in tres libros divisus est. Primus de vita sana sive de cura valetudinis eorum qui incumbunt studio litterarum, secundus de vita longa, tertius de vita coelitus comparanda; 1576: tot. *Universalis Inscriptio* om.

dlouho horlivě starám o život učenců a lidí s podobnými zájmy, zanedbávám blaho svých knih, když strpím jejich vzájemné rozdělení. Proto jim nyní poprvé projevuji vděk a spojuji je do jednoho celku. Jakmile byly jejich části již spojeny do jedné formy, ať se v nich hned rozproudí život. Toto přírodozpytné dílo, jež je jakoby mým tělem, však nemůže přijmout jiný život než můj, nicméně tento život zcela závisí na mé duši. Tato duše ale již dlouho přebývá u tebe, velkodušný Lorenzo, můj patrone, zvláště v té části tvých rozsáhlých paláců, kde spolu s Platónem dlí i naše dílo *O nesmrtelnosti duší*,¹² které bylo již dříve věnováno tvému jménu. Nicméně i když tato má duše žije s tebou jako v otčině, přesto – jak říkají theologové – je neklidná, dokud nepřijme toto přírodozpytné dílo jako své tělo.¹³ Přijmi tedy, skvělý Lorenzo, po oněch knihách o duši také knihy tyto o těle a vdechni jim téhož příznivého ducha, jakého jsi před dlouhou dobou vdechl těm prvním. Tak i toto tělo pod tvým duchem bude žít díky své vlastní duši, a pak i naše duše spojená s tímto svým tělem dojde klidu ve tvém domě.

NADPIS CELKU

První kniha *O zdravém životě*, druhá *O dlouhém životě*, třetí *O životě podle nebes*

¹² Viz výše, pozn. 8.

¹³ Viz Augustin, *Confess.* I,1. Ke spojení vzkříšeného těla s duší viz též, *De Gen. litt.* XII,35.

O ZDRAVÉM ŽIVOTĚ
[DE VITA SANA]

De cura valetudinis eorum qui incumbunt studio litterarum^a

Marsilius Ficinus Florentinus Georgio Antonio Vespuccio et Ioanni Baptistae Boninsegnio, viris^b probitate doctrinaque insignibus, S. D. Multa vobiscum his temporibus Peripateticorum more deambulando confabulati sumus de curanda eorum valetudine qui assidue incumbunt studio litterarum, quae quidem brevi perstricta compendio vobis potissimum commendare^c decrevi. Neque prius id opusculum vel ipse probabo^d, quam a vobis praecipue viris amicisque probatissimis probatum esse rescivero, vel elegantissimum Laurentii Medicis nostri iudicium subire permittam, cuius quidem prosperae valetudini est imprimis, si opus fuerit, consulturum. Vix enim praesentibus litteratis praesertim nostris prospiciet unquam, nisi prius eorum patrono Maecenati^e prospexerit.^f Legite igitur diligenter atque curate valetudinem diligentissime. Sublata enim sanitate sublimes Musarum fores, nisi Deus omnipotens mira quadam virtute et ducat et patefaciat, aut non tanguntur^g a nobis unquam aut certe frustra pulsantur. Physicam vero

^a 1498: (*De Cura – Litterarum om.*) Marsilii Ficini Florentini liber primus de vita sana sive de cura valetudinis eorum qui incumbunt studio litterarum; 1497: Marsilii Ficini Florentini in librum primum de vita sana ad Georgium Antonium Vespuccium et Ioannem Baptistam Boninsegnium Epistolare prooemium; *G*: Litterarum Studio Incumbunt

^b viris probitate] *A*: viris probatissimis probitate; 1489: S. D.] *B*: S.; *G*: S. P. D.

^c commendare] *e*: dedicare

^d opusculum vel ipse probabo] *e*: opusculum ipse probabo; *G*: opusculum vel ipse probavero

^e patrono Maecenati] *Krist. Sup. Fic. I. 21*: patrono et Mecenati

^f *e*: vel elegantissimum – prospexerit (8–12) om. Viris amicisque probatissimis probatum esse rescivero. Legite...

^g tanguntur] *D*: tangantur

Jak pečovat o zdraví těch, kteří se věnují studiu

Marsilio Ficino z Florencie zdraví Giorgia Antonia Vespucciho a Giovanniho-Battistu Buoninsegniho, muže vynikající svým charakterem a učeností.¹⁴ V nedávné době jsme spolu během procházek na způsob peripatetiků probírali¹⁵ mnoho věcí týkajících se péče o zdraví těch, kdo se soustavně věnují studiu knih. Toto vše, čeho se dotýkám v tomto krátkém souhrnu, jsem se rozhodl věnovat především vám. Avšak neschválím toto dílko, dokud neseznám, že jste je buď neschválili vy sami, coby mužové a přátelé nejprověřenější, anebo dokud nesvolím, aby bylo předloženo nejvybranějšímu soudu našeho Lorenza Medicejského, o jehož pevné zdraví – pokud to bude zapotřebí – budu pečovat především. Sotva by totiž byl někdo prospěšný našim dnešním učencům, zvláště v tomto městě, pokud by se nejprve nestaral o jejich patrona a mecenáše. Čtete tedy pečlivě a s ještě větší pečlivostí pečujte o své zdraví. Nebude-li se nám dostávat zdraví, nevystoupáme nikdy ke vznešeným branám Múz, nebo na ně jistě budeme tlouci marně, pokud nás k nim svou zázračnou mocí nepřivede a neotevře je všemohoucí Bůh. Přejeme

¹⁴ Členové Ficinovy Platónské akademie, jimž Marsilio svěřil korigování svého překladu Platóna (viz M. Ficino, *Letters*, I,224 a 223; II,114; P. O. Kristeller [vyd.], *Supplementum Ficinianum*, II,105). Vespucci byl strýcem mořeplavce Ameriga Vespucciho (1454–1512), jenž propůjčil své jméno nově objevenému kontinentu – Americe.

¹⁵ Ficino zde užívá výrazu *confabulati*, jímž zjevně označuje jakousi družnou a otevřenou rozpravu, jak dosvědčuje použitím pojmu *confabulatores* pro své nejbližší uvnitř své platónské akademie v Careggi; takto je nazván např. Pico della Mirandola (viz *Epistolae*, XI, in: *Opera omnia*, str. 936).

hanc disputationem nostram eo potissimum tanquam argumentum quoddam spectare volumus, videlicet si consequendae sapientiae gratia corporis sanitas tantopere quaerenda est, multo magis sanitatem mentis, qua sola potest sapientia comprehendi, esse quaerendam. Alioquin inscite omnino scientiam quaerunt quicumque insana mente sapientiam capere moliuntur. Sanitatem quidem corporis Hippocrates, animi vero Socrates pollicetur. Sed veram utriusque sanitatem solus ille praestat, qui sic exclamat: „Venite ad me omnes qui laboratis et onerati^a estis, atque ego vos reficiam. Ego sum via veritasque et vita.“^b

Caput I^c

Novem studiosorum duces

108 [495] Quicumque iter illud asperum arduumque^d et longum ingrediuntur, quod quidem vix tandem ad excelsum novem Musarum templum assiduo labore perducit, novem omnino itineris huius ducibus indigere videntur. Quorum primi quidem tres in coelo, tres sequentes in animo, postremi tres in terra nos ducunt^e. Principio in coelo Mercurius, ut investigando Musarum iter aggrediamur, vel impellit vel adhortatur, siquidem Mercurio tributum est investigationis omnis officium. Deinde Phoebus ipse et quaerentes animos et res quaesitas splendore uberrimo sic illustrat, ut perspicue quod quaerebatur, a nobis inveniatur. Accedit gratiosissima Venus, Gratiarum mater, atque^f almis omnino laetisque radiis suis rem omnem adeo condit et ornat,

a onerati] *L*: honorati; 1498: honorati

b 1497: ...et vita. Valete.

c 1497: Marsilii Ficini Florentini primus liber de vita sana sive de cura valetudinis eorum qui incumbunt studio litterarum incipit. De novem studiosorum ducibus. Cap. I.; 1576: Marsilii Ficini Florentini Medici atque Philosophi celeberrimi de studiosorum sanitate tuenda sive eorum qui literis operam navant bona valetudine conservanda. Liber I. De novem studiosorum ducibus. Cap. I.; *L, e*, 1489: kapitoly v první knize nejsou číslovány

d arduumque] *G*: arduum

e ducunt] *e*: ducant

f atque] 1498: aut

si, aby hlavním námětem naší lékařské rozpravy bylo to, že je-li pro dosažení moudrosti tak velice potřebné vyhledávat zdraví těla, mnohem více je k tomu zapotřebí vyhledávat zdraví mysli, neboť pouze myslí lze moudrost uchopit. Jinak jen dočista pošetile usiluje o vědění každý, kdo chce dosáhnout moudrosti bez zdravé mysli. Hippokratés slibuje zdraví těla, Sókratés pak zdraví duše. Avšak skutečné zdraví obojímu dává jen ten, který volá: „Pojďte ke mně, všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi břemeny, a já vám dám odpočinout. Já jsem cesta, pravda i život.“¹⁶

Kapitola 1 *Devět průvodců učenců*

Všichni, kdo se vydají na onu obtížnou, srážnou a dlouhou cestu, jež po neutuchající námaze vede k vysoko strmícímu chrámu devíti Múz, potřebují na této cestě podle všeho devět průvodců. První tři z nich nás provádějí po nebi, další tři po duši a poslední po zemi. Zastavme se nejprve na nebesích u Merkura, který nás k cestě za nalezením Múz pohání či povzbuzuje: vždyť jemu náleží provázet nás při každém hledání. Dále je to Foibos, jenž duše hledající a věci objeované přehojně zalévá svým světlem, abychom jasně našli, co hledáme. Poté přichází přepůvabná Venuše, matka Grácií, jež svými veskrze blahodárnými a libými paprsky vše natolik oslavuje a zdobí, že cokoli jsme pobídnuti Merkurem hledali a díky Apollónově ukázání našli, pak zalito Venušíným zázračným a léčivým půvabem přináší vždy potěchu a prospěch.¹⁷ Následují tři

¹⁶ *Mt* 11,28; *J* 14,6; srv. M. Ficino, *O zdravém životě*, 26.

¹⁷ Jinde Ficino mezi „tři Grácie“ řadí Slunce, Jupiter a Venuši, viz *O životě podle nebes*, 5.